

ساخت، پایاسازی و اعتبارسنجی پرسشنامه تاب‌آوری روانی ملی

Creation, Reliability Assessment and Validation of a National Psychological Resilience Questionnaire

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۲/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۷/۱۶

Lotfi A., Mo'tamedi A[✉], Eskandari H., Delavar A.,
Dehqani Poodeh H

علی لطفی^۱، عبدالله معتمدی[✉]، حسین اسکندری^۲، علی دلاور^۳،
حسین دهقانی پوده^۴

Abstract

Introduction: The current study seeks to make and validate a questionnaire to measure national psychosocial resilience, taking into account the previous research on the definitions of this construct.

Method: Considering the definitions, 48 initial questions were designed, and after receiving the views of the political, psychological, and defense experts, they were administered to 50 people. Then the collected data were analyzed, and finalized questionnaire was administered to the final sample (n = 350).

Results: The results of this study showed that total Cronbach's alpha was 0.96, and the results of the exploratory factor analysis by main components method showed eight fundamental factors. Apart from a question that did not show a significant factor load with any of the eight factors of the questionnaire, other questions of the eight factors indicated appropriate factor load.

Discussion: The results of the validation of the National Psychosocial Resilience Questionnaire and reliability assessment indicate that this questionnaire will be suitable for future research.

Keywords: national psychological resilience, questionnaire creation, reliability assessment, validation.

چکیده

مقدمه: پژوهش حاضر بر آن است که با در نظر گرفتن پژوهش‌های پیشین درباره تعریف سازه تاب‌آوری روانی ملی به ساخت و اعتباریابی پرسشنامه‌ای جهت اندازه‌گیری این سازه بپردازد.

روش: باتوجه به تعاریف، ۴۸ گویه اولیه طراحی و پس از اخذ نظر صاحب‌نظران حوزه‌های سیاسی، روان‌شناسی و دفاعی و اجرای مقدماتی روی ۵۰ نفر، داده‌ها تحلیل ابتدایی شد و در نهایت روی نمونه نهایی (۳۵۰ نفری) مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج: یافته‌های پژوهش، نشان‌دهنده آلفای کرونباخ کل ۰/۹۶ بود و نتایج تحلیل عاملی اکتشافی به روش مؤلفه‌های اصلی نیز ۸ عامل اساسی را نشان داد. غیر از یک سؤال که بار عاملی معنی‌داری را با هیچ‌یک از عوامل هشتگانه پرسشنامه نشان نداد، سایر سؤالات در عوامل هشتگانه، بار عاملی مناسبی را نشان دادند.

بحث: نتایج حاصل از پایاسازی و روایی‌یابی پرسشنامه تاب‌آوری روانی ملی، بیانگر کفایت این پرسشنامه برای پژوهش‌های آتی خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: تاب‌آوری روانی ملی؛ ساخت پرسشنامه؛ پایاسازی؛ اعتبارسنجی

✉ **Corresponding Author:** Associate Professor of Psychology, Allameh Tabatabaee University
E-mail: a_moatamedy@yahoo.com

۱ - دانشجوی دکتری روان‌شناسی عمومی دانشگاه علامه طباطبائی
✉ ۲ - دانشیار روان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی
۳ - استاد دانشگاه علامه طباطبائی
۴ - دانشیار دانشگاه مالک اشتر

مقدمه

و به قدرت نظامی و اقتصادی اطلاق قدرت سخت دارد و به توان کشورها در شکل‌دهی به ترجیحاتشان، قدرت نرم می‌گوید، چیزی شبیه به اقواگری^۵ در روابط بین‌فردی. رهبران سیاسی همواره می‌دانستند که برای کسب مشروعیت و قدرت باید جذابیت داشته باشند، این جذابیت به‌طور عمده، بین رهبران کاریزماتیک تاریخ، یک عامل مشترک را شامل می‌شده است، یعنی توان تحمل سختی‌ها و سازگاری و کنارآمدن با آنها؛ برای مثال، گاندی، ماندلا، امام خمینی و... (ویک،^۶ ۲۰۱۴).

نائینی (۱۳۸۹) در بررسی تعاریف مختلف از جنگ نرم، سه بعد شناختی برای جنگ نرم نام می‌برد: الف) تحت تأثیر قراردادن ارزش‌ها و باورهای بنیادین مردم، ب) دگرگونی هویت فرهنگی و ج) هدف قراردادن قدرت نرم کشور هدف. با نگاهی به این سه می‌توان نتیجه گرفت که مردم و ارزش‌های درونی آنها در معرض تهدید و تغییر قرار دارد، این تغییر و تهدید با هدف تغییر ارزش‌ها نشان‌دهنده آن است که افزایش توانمندی در بازیابی ارزش‌ها در زمان تهدید از جمله مهم‌ترین مسائل در مواجهه با جنگ نرم خواهد بود. از آنجاکه قدرت، وقتی در قالب یک جامعه یا یک ملت نگریسته می‌شود و برآیندی از توانایی‌های مادی و معنوی آن محسوب می‌شود، جنبه‌ای ملی پیدا می‌کند (امر، ۲۰۰۹؛ زرقانی، ۱۳۸۹). لذا از این دیدگاه توانمندسازی و تاب‌مندی، جنبه‌ای ملی پیدا کرده و به‌عنوان یک کیفیت روان‌شناختی در راستای افزایش قدرت ملی نقشی بلامنازع دارد.

تاب‌آوری، کنارآمدن موفقیت‌آمیز با عوامل استرس‌زا و موقعیت‌های دشوار است (زوست^۷، ۲۰۱۰). به‌طور کلی باتوجه‌به تعارف مختلف از مفهوم تاب‌آوری، تمام تعاریف در چندین وجه مشترک هستند (لپین، بورا، تیلپورت، جیون فریدو، زبالوس - پالاسیوس، دالاهری و مونتوری^۸، ۲۰۱۴؛ هالوی^۹، ۲۰۰۰):

۱ - تاب‌آوری، سطحی از مقابله با سختی‌هاست یا

در دوران معاصر با کوچک‌تر و پیچیده‌تر شدن جهان به‌واسطه رشد روزافزون وسایل ارتباط جمعی از قبیل اینترنت و ماهواره، معادلات گذشته در تنظیم روابط بین کشورها تا حدود زیادی به‌هم‌خورده و جای خود را به معادلات جدیدی داده است؛ به‌گونه‌ای که به‌جای به‌کارگیری مستقیم زور، توجه قدرت‌ها به استفاده از قدرت نرم و ایجاد تغییرات از طریق مسالمت‌آمیز با به‌کارگیری شیوه‌های نوین مداخله در امور داخلی کشورها جلب شده است. در این میان، جنگ نرم با هدف گرفتن فکر و اندیشه ملت‌ها نقش مهمی در سست‌نمودن یا تقویت حلقه‌های فکری و فرهنگی جوامع ایفا می‌کند (نای^۱، ۲۰۰۵).

قدرت^۲، از جمله مفاهیمی است که همواره در فلسفه علوم سیاسی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین موضوعات مربوط به تعیین دکترین^۳ (رهنامه) و گفتمان میان دولت‌ها مطرح بوده و هست (زرقانی، ۱۳۸۹). جمشیدی (۱۳۸۷) قدرت را هرگونه نیرو و توان فردی یا جمعی می‌داند که از طریق اعمال اراده در درون رابطه دوجانبه به‌صورت تسلط و کنترل بر رفتار و اعمال افراد یا گروه‌های دیگر با طبیعت و نفس و با هدف ایجاد نتایج و آثار مطلوب یا موردنظر، متجلی می‌شود. همین قدرت وقتی در قالب یک جامعه یا یک ملت نگریسته می‌شود و برآیندی از توانایی‌های مادی و معنوی آن محسوب می‌شود، جنبه‌ای ملی پیدا می‌کند. به‌عبارت دقیق‌تر، مجموعه انسان‌هایی که ملتی را تشکیل داده که در شکل یک کشور سازمان سیاسی پیدا کرده‌اند، دارای قدرتی هستند که از برآیند قوای ترکیب‌شده آنها به‌دست می‌آید و می‌توان آن را قدرت ملی آن کشور یا ملت دانست (امر^۴، ۲۰۰۹؛ زرقانی، ۱۳۸۹).

طبق تعریف نای (۲۰۰۵)، قدرت توان اقناع دیگران برای عمل کردن به خواست ماست. او، این مفهوم را به بخش عمده قدرت سخت و قدرت نرم تقسیم می‌کند

نمی‌توان قدرت ملی را افزایش داد و با تهدیدات نرم و جنگ نرم مقابله کرد (میلانی و مک فاول^{۱۶}، ۲۰۰۶). تحقیقات نشان می‌دهد که ویژگی کیفی و روان شناختی ملت‌ها، در افزایش قدرت ملی و به تبع آن عملکرد ملی آنها دارای اهمیت است (چسدی^{۱۷}، ۲۰۱۴؛ لای و اسلون^{۱۸}، ۲۰۱۱)؛ مؤلفه تاب‌آوری در سنجش و ارزیابی منابع انسانی و جمعیت‌شناختی افراد یک کشور، یکی از ویژگی‌های کیفی اصلی محسوب می‌شود.

به این ترتیب، براساس تعاریف ارائه شده درباره تاب‌آوری، کشورها و ملت‌هایی که به لحاظ ژئوپلیتیک، در مناطق حساس قرار دارند، باید توانمندی تحمل شرایط سخت و انطباق‌پذیری با آنها را داشته باشند (هو، ژانگ و وانگ^{۱۹}، ۲۰۱۵)، اما این مهم کم‌تر در پژوهش‌ها و متون مربوط به قدرت ملی لحاظ شده است. بر همین اساس و باتوجه به آنچه پیش از این درباره قدرت ملی آمد و نظر به اینکه از دید کلاسیک، کیفیت‌های روان‌شناختی ملت‌ها، کم‌تر در ارزیابی قدرت ملی لحاظ شده و بیشتر به صورت کمی به آن نگاه شده است، نظر به اینکه در تعاریف جدید قدرت، به عنوان قدرت نرم، به کیفیت‌های انتزاعی دولت‌ها و ویژگی‌های فرهنگی ملت‌ها در اقناع و ترغیب سایرین، توجه شده است، به نظر می‌رسد، تاب‌آوری روانی ملی، به عنوان یکی از عناصر مهم مورد غفلت واقع شده و از اهمیت بسیاری نیز برخوردار است. لذا پژوهش حاضر بر آن است تا ابزار سنجش پایا و معتبر در این خصوص طراحی کند.

روش

طرح کلی این پژوهش، بررسی خصوصیات روان‌سنجی مقیاس ساخته شده است و برای این منظور از روایی سازه و ثبات درونی استفاده شده است. در پژوهش‌های مربوط به ساخت و طراحی آزمون، ابتدا یک مرحله مطالعه کیفی از بررسی متون مربوط به مفهوم مورد نظر

درجای است که افراد به مشکلات پاسخ می‌دهند. ۲ - تاب‌آوری، خاصیت و حس سبکی و راحتی به همراه دارد. به عبارت دیگر، فرض می‌شود که افراد تاب‌آوری را به صورت توانایی ترمیم بدبختی‌ها و تحت نفوذ قراردادن و فائق آمدن بر سختی براساس سطوح مختلف کارکردهایشان ارائه می‌دهند.

۳ - در تعاریف مختلف، تاب‌آوری، توانایی برتر است که به افراد اجازه می‌دهد که بر بدبختی‌ها و سختی‌ها غلبه کنند.

در مجموع افراد تاب‌آور دارای ویژگی‌هایی چون: بازیگوشی و کنجکاوی بچه‌گانه، یادگیری مداوم از تجارب، سازگاری سریع، عزت‌نفس و اعتماد به نفس محکم و باثبات، روابط دوستانه خوب، بیان صادقانه احساسات خود، انتظار خوب پیش روی کارها، همدلی با دیگران، استفاده از شهود و حدس خلاق، دفاع خوب از خود و توانایی و استعدادی برای کشف استعدادهای خود، هستند (مونتین، اونگوریانو و رونکان^{۲۰}، ۲۰۱۲). به هر حال باید دانست که ساده‌انگاره خواهد بود اگر تاب‌آوری را به عنوان یک توانایی فطری و زیستی تلقی کنیم. تاب‌آوری بیشتر یک سازه شناختی است که قابل آموزش و مداخله در جهت ارتقا است. در واقع، هر فردی با ظرفیت و توانی برای رشد و پرورش تاب‌آوری به دنیا می‌آید، اما این میزان، تحت تأثیر آموزش‌های محیطی قابل ارتقا خواهد بود (هاس و گریدون^{۲۱}، ۲۰۰۹).

باتوجه به شرایط خاص ایران در نقشه سیاسی جهان، کمیته صلح جاری برای مقامات آمریکایی، تنها راه تغییر نظام جمهوری اسلامی ایران را پیگیری جنگ نرم به جای جنگ سخت (استراتژی دلتا^{۲۲}) می‌داند. این راهبرد سه محور اصلی دارد: استفاده از تاکتیک‌های دکترین مهار^{۲۳}، نبرد رسانه‌ای^{۲۴} و ساماندهی نافرمانی مدنی^{۲۵}. از این رو، ضروری است با اولویت‌قراردادن حل مسائل موجود، توان مقابله با چنین تهدیدهایی را افزایش دهیم؛ به طوری که اساساً بدون بالابردن ظرفیت روانی اعضای دولت و ملت

صورت می‌گیرد. سپس این مفاهیم در قالب مصداق‌های دال بر مفهوم موردنظر به‌عنوان گویه‌های پرسشنامه جمع شده و بانک سؤالات اولیه تهیه می‌شود. پس از اینکه این گویه‌ها طراحی شد، نمونه‌گیری اولیه از بین داوطلبان صورت گرفت و نمونه‌های نهایی مورد بررسی قرار گرفتند که به‌تفصیل در ادامه خواهد آمد.

به‌منظور محاسبه ویژگی‌های روان‌سنجی روایی سازه تحلیل عامل اکتشافی با تحلیل مؤلفه‌های اصلی و برای ثبات درونی، آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفته است. تحلیل عاملی شیوه اصلی فشردن داده‌هاست. اصطلاح فشردن یا کاهش دادن داده‌ها به‌طورعام اشاره به فرایندی دارد که مقدار قابل ملاحظه‌ای از داده‌ها به یک کل یکپارچه و قابل کنترل کاهش می‌یابد. یکی از بیشترین کاربردهای این شیوه کاهش داده‌ها در ساخت آزمون است. در این بافت، پژوهشگر پاسخ‌های شرکت‌کنندگان به تعداد نسبتاً زیادی از ماده‌های آزمون را تحلیل می‌کند تا ماده‌هایی انتخاب شوند که در نسخه نهایی ظاهر شوند و تعیین کند که آیا سازه موردسنجش به‌وسیله پرسشنامه را می‌توان به‌وسیله زیرمقیاس‌های منطقی و ماندنی به بهترین وجه اندازه‌گیری کرد یا نه. عامل‌ها نشان خواهند داد که کدام ماده‌ها به کدام زیرمقیاس‌ها مربوطند.

جامعه آماری پژوهش، کل شهروندان ایرانی‌اند که در کشور ایران زندگی می‌کنند که از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی استفاده شد تا تمام احاد ملت ایران در نمونه‌های پرسشنامه فعلی مورد بررسی قرار گیرند.

نمونه‌گیری از تهران و پنج شهر، از پنج منطقه ایران، صورت گرفت. خوشه‌ها عبارت بودند از شمال، جنوب، شرق، غرب، مرکز و تهران که به‌صورت تصادفی از این مناطق استان‌های زیر به‌ترتیب قرعه‌کشی شدند: مازندران، هرمزگان، سیستان و بلوچستان، لرستان، فارس، و تهران و از هر استان، یک شهر از طریق

قرعه‌کشی، به‌ترتیب زیر: ساری، قشم، ایرانشهر، کرمانشاه، استهبان و تهران انتخاب شد. در واقع، خوشه اول مناطق پنج‌گانه، خوشه دوم استان‌ها و خوشه سوم شهرها بودند. پرسشنامه روی افراد عادی و جامعه هدف، که تمام افراد جامعه هستند، اجرا شد. در سطح شهرها افراد به‌صورت داوطلبانه و دردسترس از تمام اقشار و شهروندان عادی، انتخاب شدند. به‌این‌منظور، در مراکز مختلف هر شهر انتخاب‌شده، یکی از دانشگاه‌های آن شهر به‌صورت تصادفی (اعم از دانشگاه دولتی، آزاد و یا پیام‌نور) و از دانشجویان آن در درب ورودی دانشگاه به‌عنوان داوطلب خواسته می‌شد که پاسخگو باشند. مرحله بعد، توزیع پرسشنامه بین کسبه بازار شهر به‌صورت مراجعه حضوری و درخواست از داوطلبان و عابران در معابر مرکزی هر شهر که مایل به همکاری بودند، درخواست شد و شایان ذکر است این درخواست به‌صورت کاملاً میدانی و با حضور فیزیکی داوطلبانی انجام شد که آموزش لازم را در زمینه اجرای پرسشنامه دیده بودند. آموزش‌ها طی یک جلسه توجیهی در زمینه جلب همکاری داوطلبان پاسخگویی و شیوه پرسش سؤالات در مورد افراد بی‌سواد و یا دارای مشکل خواندن انجام گرفت. در این مرحله به‌منظور هرچه بیشتر معرف‌بودن ویژگی‌های نمونه موردنظر با جامعه ایرانی هم به‌لحاظ کثرت و تنوع و هم به‌لحاظ درنظرگرفتن پراکنش جغرافیایی افراد نمونه، تمام تلاش صورت گرفت تا نمونه موردنظر تا حد ممکن معرف کلیت جامعه ایرانی موردنظر در پژوهش حاضر باشد.

درنهایت تعداد نمونه موردنیاز ۳۵۰ نفری انتخاب و نتایج حاصل از اجرای پرسشنامه بین آنها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. به‌دلیل اینکه پرسشنامه اولیه از ۴۸ سؤال تشکیل شده بود، براساس دلاور (۱۳۸۵) به‌ازای هر سؤال ۷ نفر در نمونه‌های نهایی درنظر گرفته شدند که در مجموع ۳۳۶ نمونه کافی می‌نمود که با لحاظ کردن احتمال افت، ۳۵۰ نفر در

نمونه‌های نهایی قرار گرفتند. هدف اصلی این پژوهش ساخت یک ابزار برای سنجش تاب‌آوری روانی ملی بود. از این رو، اهتمام محقق صرف ساخت ابزاری پایا و معتبر شد یا در واقع فعالیت وی جهت پایاسازی و اعتباریابی یک مقیاس بود. مقیاسی که محقق ساخته نامیده می‌شود. برای ساخت ابزار، اقداماتی به شرح زیر انجام شده است:

الف) مطالعه منابع و انجام مصاحبه‌های اکتشافی؛
 ب) تهیه سیاهه مؤلفه‌های هر حوزه تاب‌آوری روانی ملی؛
 ج) تهیه جدول ابعاد - عناصر هر حوزه تاب‌آوری روانی ملی؛
 د) تهیه جدول هدف - محتوا برای هر یک از ۴ حوزه تاب‌آوری روانی ملی.
 جدول ابعاد/عناصر تشکیل‌دهنده تاب‌آوری روانی ملی در زیر آمده است:

جدول ۱ - جدول ابعاد / عناصر تشکیل‌دهنده تاب‌آوری روانی ملی

ابعاد تاب‌آوری روانی ملی	زیرمجموعه‌ها	عناصر
شناختی	درک مثبت از خود، نگاه مثبت نسبت به زندگی، باورهای معنوی و اعتقادی افراد.	
عاطفی	ثبات هیجانی بیشتر هیجان‌های مثبت بیشتری نسبت به هیجان‌های منفی	
رفتاری	راهبردهای کنارآمدن حمایت‌های اجتماعی الگوهای معنوی	
محدوده زمانی	بلافاصله بعد از واقعه استرس‌زا بهبود پیدا کردن برگشت به سطح اولیه	طول می‌کشد دوره زمانی به تدریج
سطح رشد	سطح پایه سطح بالاتر	برگشت به سطح عملکرد اولیه عملکرد بهنجار بعد از شرایط دشوار از موقعیت استرس‌زا، عبور می‌کنند
عملکرد مستقیم	کسب نتایج مناسب و مطلوب بازده یا نتایج مطلوب قوی، نیرومند و متعهد استقامت	
محدوده نتایج	عملکرد غیرمستقیم	بازده اجرایی در محیط شغلی کامل شدن فعالیت کیفیت انجام کار
سلامت روانی	سلامت روانی	داشتن احساس خوب سلامت روانی فرد
سلامت جسمانی	سلامت فیزیکی فرد	

پس از ارزیابی سؤالات، ۴۸ سؤال باقیمانده، به صورت پرسشنامه لیکرت هفت درجه‌ای صورت‌بندی شد. تعداد ۳۵۰ نسخه از این پرسشنامه روی نمونه مورد مطالعه اجرا و در کل ۳۲۰ نسخه نهایی قابل قبول، جمع‌آوری و داده‌پردازی شد. اجرای مقدماتی و اجرای اصلی براساس نمونه‌گیری خوشه‌ای انجام شدند

سؤالات، هفت درجه‌ای بوده و پاسخگو در قالب لیکرت به یکی از ۷ درجه طیف از بسیار مخالفم تا بسیار موافقم پاسخ می‌داد.

جهت اجرا از پرسشگران آموزش دیده استفاده شد که تحت یک جلسه توجیهی و آموزشی برای اجرای پرسشنامه در مورد آحاد افراد جامعه و شهروندان از قشرها و طبقات اجتماعی متنوع، آموزش دیده بودند. در اجرا محدودیت زمانی وجود نداشت.

یافته‌ها

به منظور اعتباریابی این پرسشنامه و پاسخ به این سؤال که پرسشنامه واقعا آنچه را که برای آن طرح شده است می‌سنجد یا نه؟ از روش روایی سازه استفاده شده است.

برای مشخص کردن این مطلب که مجموعه مواد تشکیل‌دهنده پرسشنامه از چند عامل مهم و معنی‌دار اشباع شده است، تحلیل عاملی اکتشافی از طریق تحلیل مؤلفه‌های اصلی و در روش تحلیل عاملی هم از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی استفاده شد، زیرا در این پژوهش درصد پیش‌بینی و تعیین کم‌ترین عواملی هستیم که قادر باشند بیشترین واریانس موجود در مقادیر اصلی را تبیین کنند. همچنین چرخش صورت پذیرفته در این پژوهش به صورت متعامد واریماکس است. از آنجاکه هدف از انجام این پژوهش به دست آوردن نتایج عامل‌ها و استفاده از آنها برای تحلیل‌های بعدی (در پژوهش‌های دیگر) است و مسئله هم‌خطی نیز از بین می‌رود و باعنایت به اینکه محقق شواهدی دال بر استقلال عوامل در اختیار نداشته است، بنابراین،

نظر به کثرت مؤلفه‌های در نظر گرفته شده از سویی و ناهمگنی و ناهمطرازی آنها از سوی دیگر، عناصر و اهداف در اختیار ۱۲ استاد و صاحب نظر حوزه‌های دفاعی و روان‌شناسی قرار گرفتند (۶ استاد در حوزه روان‌شناسی و ۴ استاد حوزه نظامی و دفاعی و ۲ استاد علوم سیاسی). از این اساتید درخواست شد کل مؤلفه‌های هر سرفصل را رتبه‌بندی نمایند. این اقدام خود نوعی روایی محتوایی قلمداد می‌شود.

پس از نهایی کردن مؤلفه‌ها، نسبت به طرح سؤال برای آنها اقدام شد. برای طرح سؤال از منابع مختلفی استفاده شد شامل:

۱- نظرات کارشناسان؛

۲- منابع و اسناد در دست محقق.

برای اجرای مقدماتی، پرسشنامه مقدماتی با ۴۸ سؤال، بابت ۲۴ مؤلفه طراحی و اجرا شد. سؤالات با استفاده از نمرات تصادفی اکسل در سطح پرسشنامه‌ها پراکنده شدند. تک تک سؤالات با نظر متخصصین قرائت و ویرایش شد. در اجرای مقدماتی، دو پرسشنامه به تعداد ۵۰ نسخه بین شهروندان توزیع شد. در تحلیل سؤالات از ضریب تمیز و روش لوپ استفاده شد.

در پرسشنامه اولیه ضریب آلفای کرونباخ کل پرسشنامه ۰/۹۱ بود. سپس روش لوپ به اجرا درآمد. این روش میزان آلفای تک تک سؤالات را محاسبه می‌کند؛ بدین صورت که تک تک سؤالات را جدا کرده و آلفای کل را بدون آنها محاسبه می‌کند. هرگاه با حذف سؤالی آلفا کاهش یابد، ارزش و سهم آن سؤال در آلفای کلی آشکار می‌شود، به عکس با حذف سؤال، اگر آلفا بالا برود نشانگر ارزش کم آن سؤال است. بنابراین، روش لوپ سؤالی را نگه می‌دارد که با حذف آن آلفا کاهش می‌یابد. در گام بعدی ضریب تمیز محاسبه شد. بنابراین، در تحلیل سؤال، گویه‌ای را انتخاب می‌کنیم که آلفای پایین و ضریب تمیز بالایی داشته باشد. پس از این، پرسشنامه نهایی یا ۴۸ سؤال باقی ماند.

نمونه‌گیری کیز - می‌یر - ال‌کین^{۲۰} انجام شد. همچنین برای اینکه مشخص شود که همبستگی بین مواد آزمون در جامعه برابر صفر نیست، از آزمون بارتلت^{۲۱} استفاده شد. اندازه KMO باید بیشتر از ۰/۶ باشد. در بررسی انجام شده برای پرسشنامه تاب‌آوری روانی ملی این مقدار ۰/۹۱۹ بوده است که میزان قابل قبولی است. همچنین آزمون کرویت بارتلت در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار است.

از چرخش متعامد استفاده شد. از جهتی ثابت شده است که روش واریماکس به‌عنوان یک رهیافت تحلیلی در انجام چرخش عاملی متعامد موفق‌تر از سایر روش‌ها بوده و نتایج پایدارتر و استوارتری در قیاس با دیگر روش‌های چرخش عاملی متعامد ارائه می‌دهد (صالح صدق‌پور، ۱۳۸۹). ابتدا برای بررسی اینکه آیا حجم نمونه انتخاب‌شده برای تحلیل عاملی کافی است، آزمون کفایت

جدول ۲ - نتایج اندازه‌های مربوط به KMO و آزمون بارتلت در پرسشنامه تاب‌آوری روانی ملی

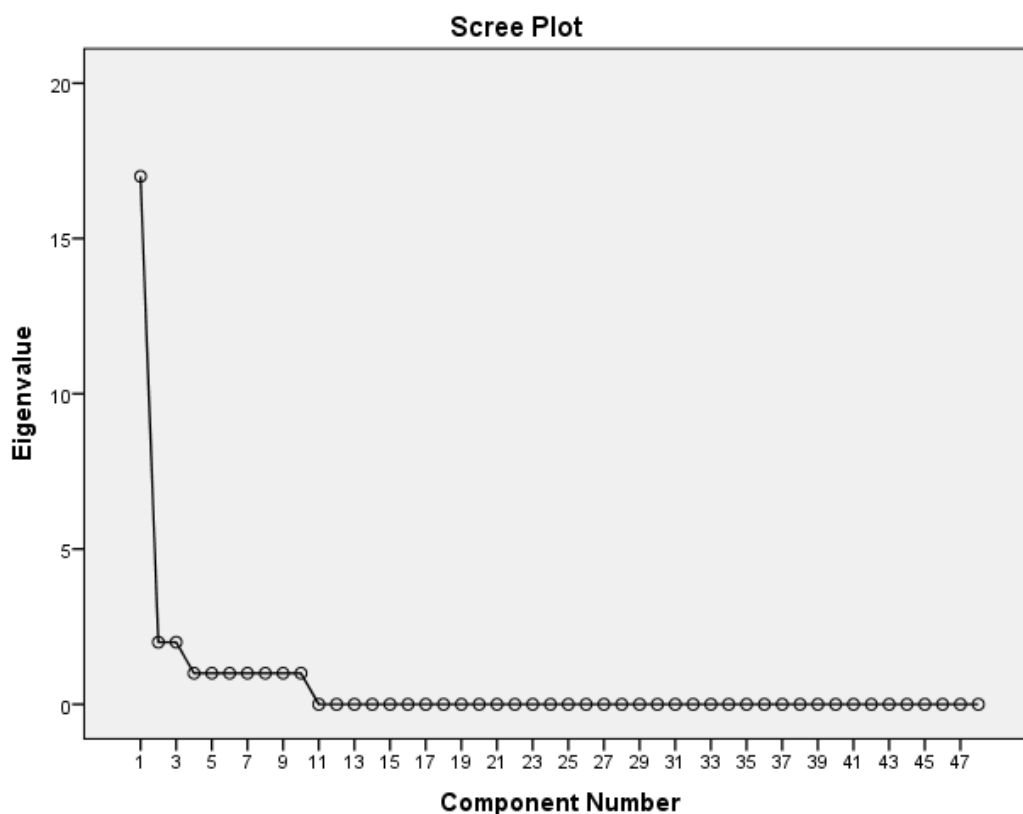
اندازه KMO	مجذور کای آزمون بارتلت	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۰/۹۱۹	۶۵۶۲/۵۱۱	۱۱۲۸	۰/۰۰۱

تحلیل عاملی شد. اطلاعات مربوط به تحلیل عاملی در جدول ۳ آمده است.

سپس مجموعه سؤالات تاب‌آوری روانی ملی با استفاده از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی و چرخش واریماکس،

جدول ۳ - مجموع واریانس تبیین‌شده مربوط به خرده‌مقیاس آزمون هویت ملی

عامل‌ها	مجموع مجذورات انتقال قبل از چرخش			مجموع مجذورات بعد از چرخش		
	درصد تراکمی	درصد واریانس	جمع کل	درصد تراکمی	درصد واریانس	جمع کل
۱	۱۷/۸۰۹	۳۷/۱۰۱	۳۷/۱۰۱	۶/۰۴۴	۱۲/۵۹۱	۱۲/۵۹۱
۲	۲/۷۰۸	۵/۶۴۲	۴۲/۷۴۳	۵/۲۴۸	۱۰/۹۳۴	۲۳/۵۲۶
۳	۲/۲۲۷	۴/۶۴۰	۴۷/۳۸۳	۴/۳۶۴	۹/۰۹۱	۳۲/۶۱۶
۴	۱/۹۸۰	۴/۱۲۵	۵۱/۵۰۸	۳/۸۴۷	۸/۰۱۴	۴۰/۶۳۰
۵	۱/۴۹۶	۳/۱۱۶	۵۴/۶۲۱	۳/۰۸۱	۶/۴۱۸	۴۷/۰۴۸
۶	۱/۳۷۳	۲/۸۶۰	۵۷/۴۸۴	۲/۳۹۶	۴/۹۹۲	۵۲/۰۴۰
۷	۱/۲۷۰	۲/۶۴۵	۶۰/۱۲۹	۲/۲۳۵	۴/۶۵۶	۵۶/۶۹۶
۸	۱/۲۰۹	۲/۵۱۸	۶۲/۶۴۷	۲/۰۷۶	۴/۳۲۵	۶۱/۰۲۰
۹	۱/۰۶۰	۲/۲۰۷	۶۴/۸۵۵	۱/۶۶۴	۳/۴۶۸	۶۴/۴۸۸
۱۰	۱/۰۱۳	۲/۱۱۰	۶۶/۹۶۵	۱/۱۸۹	۲/۴۷۷	۶۶/۹۶۵

است و بارهای عاملی و گویه‌های هریک از سؤالات مربوط به عوامل پرسشنامه تاب‌آوری روانی ملی به شرح جدول ۵ است.

در تحلیل عاملی سؤالات پرسشنامه تاب‌آوری روانی ملی ۱۰ عامل به‌دست آمد که ۸ عامل آن دارای بیشترین سطح معنی‌داری به شرح جدول شماره ۴

جدول ۴ - عوامل و شماره سؤالات مربوط به هر عامل پرسشنامه تاب‌آوری روانی ملی

عنوان عامل	سؤالات هر عامل	عوامل
کنار آمدن شناختی - هیجانی	۴۲ - ۲۹ - ۲۸ - ۲۶ - ۲۵ - ۱۹ - ۱۶ - ۱۵ - ۱۱	عامل ۱
سطح سلامت روانی - جسمانی	۴۸ - ۴۶ - ۴۴ - ۴۰ - ۳۸ - ۳۶	عامل ۲
بازیابی سلامت روانی - جسمانی	۴۷ - ۴۵ - ۴۳ - ۴۱ - ۳۹ - ۳۷ - ۳۵ - ۲۷	عامل ۳
سرعت در رسیدن به سطح مطلوب	۲۴ - ۲۰ - ۱۸ - ۱۲ - ۱۰ - ۸ - ۴ - ۲	عامل ۴
مثبت‌اندیشی	۳۳ - ۱۷ - ۹ - ۷ - ۳	عامل ۵
معنویت‌گرایی	۱۴ - ۱۳ - ۶ - ۵	عامل ۶
رشد و ارتقا	۳۴ - ۳۲ - ۳۱ - ۳۰	عامل ۷
دید روشن نسبت به آینده	۲۳ - ۲۲ - ۲۱	عامل ۸

جدول ۵ - بارعاملی هر یک از گویه‌های پرسشنامه

شماره سؤال	عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳	عامل ۴	عامل ۵	عامل ۶	عامل ۷	عامل ۸
۲				۰/۴۸۵				
۳					۰/۵۹۶			
۴				۰/۶۴۰				
۵						۰/۶۱۶		
۶						۰/۶۸۹		
۷					۰/۷۲۸			
۸				۰/۷۲۷				
۹				۰/۴۴۶				
۱۰				۰/۵۲۲				
۱۱	۰/۴۶۸							
۱۲				۰/۴۶۱				
۱۳					۰/۴۷۱			
۱۴					۰/۶۴۷			
۱۵	۰/۷۵۹							
۱۶	۰/۷۴۹							
۱۷					۰/۶۰۱			
۱۸				۰/۵۱۷				
۱۹	۰/۴۸۴							
۲۰				۰/۵۳۳				
۲۱						۰/۶۹۶		
۲۲						۰/۵۷۷		
۲۳						۰/۵۳۸		
۲۴				۰/۴۸۶				
۲۵	۰/۵۸۱							
۲۶	۰/۵۸۳							
۲۷			۰/۴۰۸					
۲۸	۰/۶۷۸							
۲۹	۰/۶۰۲							
۳۰					۰/۴۸۱			
۳۱					۰/۳۵۲			
۳۲					۰/۷۱۹			
۳۳					۰/۳۵۰			
۳۴					۰/۵۱۳			
۳۵			۰/۶۱۰					
۳۶		۰/۶۰۰						
۳۷			۰/۴۸۳					

ادامه جدول ۵ - بارعاملی هر یک از گویه‌های پرسشنامه

شماره سؤال	عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳	عامل ۴	عامل ۵	عامل ۶	عامل ۷	عامل ۸
۳۸		۰/۶۹۶						
۳۹			۰/۵۵۱					
۴۰		۰/۷۷۹						
۴۱			۰/۴۹۶					
۴۲	۰/۴۰۱							
۴۳			۰/۷۰۳					
۴۴		۰/۶۶۳						
۴۵			۰/۶۹۳					
۴۶		۰/۶۳۸						
۴۷			۰/۵۳۱					
۴۸		۰/۷۰۷		۰/۴۸۵				

بار کافی نشان نداد، از کل پرسشنامه حذف شد. اعتبار این پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ ابتدا برای هر عامل و سپس به تفکیک و به ترتیب جدول ۶ محاسبه شد.

تحلیل پرسشنامه تاب‌آوری روانی ملی، ۸ عامل را شناسایی کرد که ۶۷ درصد واریانس کل را تبیین می‌کند. باتوجه به آزمون اسکری^{۲۲} و میزان کل واریانس تبیین‌شده، ۸ عامل قابل تشخیص هستند که ۴۴ درصد از واریانس را تبیین می‌کند. شایان ذکر است که سؤال شماره یک، به دلیل اینکه با هیچ عاملی

جدول ۶ - ضرایب پایایی عامل‌ها و کل پرسشنامه تاب‌آوری روانی ملی

عامل‌ها	ضریب آلفا
عامل ۱	۰/۸۷۷
عامل ۲	۰/۸۶۸
عامل ۳	۰/۸۷۳
عامل ۴	۰/۸۲۳
عامل ۵	۰/۷۶۶
عامل ۶	۰/۷۹۹
عامل ۷	۰/۷۶۶
عامل ۸	۰/۷۱۲
پایایی کل	۰/۹۶۲

محدودیت زمانی ندارد، اما زمان لازم برای پاسخگویی به آن حدود ۱۵ تا ۲۰ دقیقه است.

پرسشنامه نهایی به‌دست‌آمده، بیانگر آن است که در دو سطح عوامل محاسبه‌شده در این پرسشنامه می‌توان به اندازه‌گیری ابعاد موردنظر در تاب‌آوری

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از مطالعه حاضر، ساخت، پایاسازی و اعتباریابی پرسشنامه تاب‌آوری روانی ملی برای استفاده در ایران بوده است. این پرسشنامه دارای ۴۷ گویه است که به‌صورت فردی و گروهی قابل اجراست و گرچه

- 5- Seduction
- 6- Wyke
- 7- Zust
- 8- Leppin, Bora, Tilburt, Gionfriddo, Zeballos-Palacios, Dulohery & Montori
- 9- Hawley
- 10- Muntean, Ungureanu & Runcan
- 11- Hass & Graydon
- 12- Delta
- 13- Control Doctrine
- 14- Media Fight
- 15- Civil Disobedience
- 16- Milani & McFawl
- 17- Chasdi
- 18- Lavi & Slone
- 19- Hu, Zhang & Wang
- 20- KMO
- 21- Bartlett's Test
- 22- Scree Test

منابع

- ۱- جمشیدی، محمدحسین (۱۳۸۷)، بررسی و تحلیل عناصر قدرت نظامی، طرح تحقیقی برای تحقیقگاه علوم و معارف دفاع مقدس.
- ۲- زرقانی، سید هادی (۱۳۸۹)، نقد و تحلیل مدل‌های سنجش قدرت ملی، فصلنامه ژئوپلیتیک، (۱): ۶-۱۸۰-۱۴۹.
- ۳- نائینی، علی محمد (۱۳۸۹)، درآمدی بر ماهیت شناسی جنگ نرم، فصلنامه راهبردهای دفاعی، ۸ (۲۸): ۱-۳۲.

- 1- Chasdi, R. J. (2014). A Continuum of Nation-State Resiliency to Watershed Terrorist Events. *Armed Forces & Society*, 40(3), 476-503.
- 2- Emmers, R. (2009). Comprehensive security and resilience in Southeast Asia: ASEAN's approach to terrorism. *The Pacific Review*, 22(2), 159-177.
- 3- Hass & Graydon, (2009). Sources of resiliency among successful foster youth, *Children and Youth Services Review*, 31, 457-463.
- 4- Hawley, R. D. (2000). Clinical implications of family resilience. *The American Journal of Family Therapy*, 8, 101-106.
- 5- Leppin, A. L., Bora, P. R., Tilburt, J. C., Gionfriddo, M. R., Zeballos-Palacios, C., Dulohery, M. M., & Montori, V. M. (2014). The Efficacy of Resiliency Training Programs: A Systematic Review and Meta-Analysis of Randomized Trials. *Plos ONE*, 9(10), 1-15.

روانی ملی پرداخت. پیش از این پرسشنامه تاب‌آوری از دید روان‌شناسی فردی ساخته و هنجاریابی شده بود، اما باتوجه به هدف پژوهش، به منظور ساخت ابزاری جهت ارزیابی تاب‌آوری روانی ملی، این پرسشنامه تهیه شد.

جهت پایاسازی و اعتباریابی این مقیاس از روش‌های مختلفی استفاده شد. ابتدا تمام گویه‌ها تحلیل شدند و ضریب تمیز و روش لوپ برای هر گویه محاسبه شد. در نتیجه این فرایند، از کل ۴۸ گویه اولیه، یک سؤال حذف شد و بقیه گویه‌ها به دلیل نشان دادن بارعاملی کافی در هر هشت عامل این پرسشنامه مورد استفاده قرار گرفته و مناسب تشخیص داده شد.

در رواسازی نیز از روش روایی سازه استفاده شد. تحلیل عاملی اکتشافی نشان داد که در ۸ خرده‌عامل می‌توان گویه‌هایی را طبقه‌بندی کرد و این بیانگر آن است که این پرسشنامه توان سنجش تاب‌آوری روانی ملی را دارد.

ویژگی‌های روان‌سنجی محاسبه‌شده، نشان‌دهنده کیفیت این ویژگی‌ها برای کاربردهای پژوهشی و همچنین در پژوهش‌های آتی در زمینه انجام پیمایش‌های ملی در زمینه ارزیابی قدرت ملی است. تاب‌آوری روانی ملی به‌عنوان یک مؤلفه از خصیصه‌های تعیین‌کننده قدرت ملی در قالب یک مفهوم در حوزه‌های روان‌شناسی اجتماعی، علوم سیاسی و حتی روان‌شناسی نظامی است. در ارزیابی ویژگی‌های افراد متقاضی استخدام در نیروهای نظامی نیز می‌توان از این ابزار استفاده کرد و در جایگزینی نیروها در پست‌های حساس نظامی و امنیتی و دفاعی نیز می‌توان از این ابزار به‌عنوان یک شیوه ارزیابی قابل اعتماد بهره برد.

پی‌نوشت

- 1- Nye
- 2- Power
- 3- Doctrine
- 4- Emmers

- 6- Milani, A. McFaul, M. (2006). To Tame Tehran, Washington Post, p.21.
- 7- Muntean, A., Ungureanu, R., & Runcan, P. (2012). The School's Role in Building up the Resiliency of Adopted Children. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 331-334. doi:10.1016/j.sbspro.2012.05.16
- 8- Nye, J. S. (2005). *Soft power: the mean to success in world politics*. NY: Public Affairs.
- 9- Wyke, R. (2014). Nelson Mandela's defence: A psychological capital documentary analysis. *South African Journal of Science*, 110(11/12), 51-57.
- 10- Züst, J. (2010). *A cognitive path through resiliency*. New York: Hyperion.